

DOI: 10.31866/2410-1311.39.2022.256927

УДК 130.2:7.079]:330.341.424-026.15(477)

ФЕСТИВАЛІ ЯК ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРИЙ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Плецан Христина Василівна

Кандидат наук з державного управління, доцент,
ORCID: 0000-0002-8179-7896, e-mail: k.pletsan@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Плецан, Х.В. (2022). Фестивали як драйвери розвитку креативних індустрій: історико-культурологічний підхід. *Питання культурології*, (39), 194-209. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256927>.

Анотація

Мета статті — проаналізувати актуальні проблеми дослідження фестивалів як драйверів розвитку креативних індустрій у контексті історико-культурологічного підходу. Методологія передбачає застосування сукупності методів наукового дослідження загального та спеціального характеру. Ключовим методологічним підходом дослідження визначено історико-культурологічний, на основі якого проаналізовано розвиток фестивалів кінця ХХ – початку ХХІ ст. у культурологічній думці. Культурологічний підхід дав змогу довести, що фестивали забезпечують синергію креативних ініціатив, історії, культурних цінностей, звичаїв і традицій, мистецтв і творчості, сприяючи сталому розвитку креативних індустрій та суспільства України загалом. За допомогою аналітико-синтетичного методу виокремлено особливості діяльності фестивалів у креативних індустріях в Україні, систематизовано основні класифікаційні підходи до фестивалів креативних секторів; метод логічного узагальнення використано для теоретичного обґрунтування історико-культурологічного підходу до дослідження ролі фестивалів креативних індустрій; використання прогностичного методу забезпечило можливість узагальнення багатогранності фестивалю як драйвера розвитку креативних індустрій. Наукова новизна полягає у теоретико-методологічній систематизації фестивалів кінця ХХ – початку ХХІ ст. в середовищі креативних індустрій крізь призму історико-культурологічного підходу. Висновки. Доведено, що фестивали є унікальними, колоритними драйверами розвитку креативних індустрій в Україні, які спонукають до впровадження інновацій та активної синергії з індустріями різних сегментів культурно-креативного простору на основі людиноцентризму.

Ключові слова: культура; креативні індустрії; фестивали; історико-культурологічний підхід; трансляція культурних цінностей; сталий розвиток

Вступ

Розвиток креативних індустрій, з одного боку, забезпечує мобільність, вихід на глобальний ринок, формує проектне мислення, використовує безліч різноманітних ресурсів, сприяє розвитку людської індивідуальності й довіри в суспільстві, а з іншого — сприяє формуванню креативного середовища, розвитку і збереженню історії, традицій і культурного коду нації загалом. У сьогочасному культуротворчому процесі значною мірою активізується проблема збереження і популяризації унікальної української культури у просторі креативних індустрій. Саме культура є потужним драйвером людського ресурсу та сталого розвитку креативного простору, оскільки поєднує в собі соціальну, економічну, політичну і креативні сфери як на регіональному, так і на державному рівні.

Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що унікальність, колоритика та автентичність кожного регіону яскраво представлені у фестивальній діяльності. Загалом фестиваль розглядаємо у дослідженні як синергію живого виробництва, активізацію креативних ініціатив, процесів самопізнання, відродження культурного коду, культурних практик і культурно-креативного простору. Під час проведення фестивалів, незалежно від виду, періодичності, масштабності реалізується можливість проведення різноманітних заходів, інноваційних форматів та проєктів, що сприяють розвитку культурно-креативного простору. Водночас трансгресивні процеси фестивальної діяльності активізують креативний потенціал, культурно-креативні ініціативи на основі людиноцентризму.

Теоретичні осмислення фестивалю як драйвера розвитку креативних індустрій кінця ХХ – початку ХХІ ст. в культурологічній думці вимагають певних уточнень у контексті розвитку культурно-креативного простору.

Ретроспектива аналізу останніх досліджень і публікацій дає можливість стверджувати, що широке коло практиків і теоретиків розглядає фестиваль як форму подієвої культури, комунікаційної взаємодії та розвитку культурно-креативного простору.

Для комплексного розуміння проблематики опрацювання науково-практичних джерел слід виокремити дослідження фестивалів крізь призму основних етапів розвитку українського суспільства. Зокрема, С. Дичковський (2020), Д. Зубенко (2011), Н. Кучина (2019), Ю. Москвічова (2017), А. Семенюк (2005), Г. Хрома (2002), М. Швед (2010) та інші розглядають фестиваль в контексті культурно-мистецького середовища; у просторових характеристиках, традиціях, образах та цінностях фестиваль розглядають такі автори, як Е. Баркова, О. Лавренко, Ю. Лотван та інші; І. Петрова (2014), Л. Скокова (2018) розкривають фестиваль у концептуальних засадах індустрії дозвілля; В. Дем'ян та О. Буценко (2018) у своїх дослідженнях аналізують роль мистецьких фестивалів у саморозвитку громад, а Л. Бабушка (2020) — в контексті фестивалі як феномену сучасної святкової культури; А. Гаврилюк (2020) акцентує на заохоченні засобами фестивального туризму до ознайомлення з унікальними локальними культурними практиками місцевості; С. Зуєв (2007) розглядає музичні фестивалі як явище міської культури; театральні фестивалі досліджує М. Близнюк (2010); фестивалі анімаційного кіно аналізує К. Мараховська (2021); мистецькі фестивалі розглядають Л. Данчук, С. Олійник (2020); фестивалі ілюстрації та книжкові напрями

аналізує Н. Удріс-Бородавко (Удріс-Бородавко & Павлюк, 2021). Дослідженню етнофестивалів свої роботи присвятили Н. Главацька, М. Гринюк (2018), Т. Росул, О. Щербань. У регіональному контексті фестиваль як культурний феномен сучасності аналізують С. Виткалов (2016), С. Білоус, О. Литовка (2013), А. Пискач (2011), О. Яковлева та інші.

Аналізуючи науково-публіцистичні розвідки, підкреслимо, що більшість досліджень фестивалів зосереджено на напрямках музики, театру, туризму, кіно та мистецтва. Актуальність дослідження підтверджується необхідністю культурологічної рефлексії фестивалю як драйвера розвитку креативних індустрій.

■ **Мета статті**

Метою статті є аналіз актуальних проблем дослідження фестивалів як драйверів розвитку креативних індустрій у контексті історико-культурологічного підходу. Для досягнення мети наукового дослідження виокремлено такі завдання: розкрити теоретико-методологічні основи розвитку фестивалів кінця ХХ – початку ХХІ ст. в культурологічній думці; обґрунтувати історико-культурологічний підхід до вивчення фестивалів як синергії креативних ініціатив, історії, культурних цінностей, звичаїв, традицій, мистецтв і творчості, сприяючи сталому розвитку креативних індустрій та суспільства України загалом; довести, що фестивалі є драйвером розвитку простору креативних індустрій.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Концептуальні засади еволюції культурно-креативного простору спонукають до впровадження інновацій та активної синергії з індустріями різних сегментів. У цьому контексті виникає потреба в необхідності доступності культурних надбань і ресурсів. Одним із таких важелів є фестивальна діяльність.

Для розкриття теоретико-методологічних засад доцільно проаналізувати семантику феномену фестивалю. У словнику іншомовних соціокультурних термінів поняття «фестиваль» (з лат. *festivus* — веселий, святковий) визначено як «масове святкування, показ, огляд досягнень театрального, естрадного, музичного, циркового та кінематографічного мистецтва» ("Словопедія", б.д.). Фестиваль є показником і своєрідним каталізатором інтенсивності та якості культурно-мистецького життя будь-якої країни, що визначає напрями розвитку мистецтва, продукує нові ідеї, відкриває нові безмежні обрії творчої діяльності (Івченко, 2012, с. 112). Важливо зацентувати на ідеї та привабливості фестивалю як важливій особливості, що характеризується унікальністю, специфікою проведення, видовищністю, насиченням, особливістю організації, періодичністю та функціональними характеристиками.

Ретроспективний аналіз наукової і практичної літератури дає можливість визначити, що фестивалі у культурно-креативному просторі розпочали своє активне функціонування на території України з проголошенням незалежності. Це пов'язано з тим, що після історичного Акту проголошення державної незалежності розпочались національно-культурні зрушення, численні зміни в усіх сферах життя, зокрема у формі проведення відпочинку та дозвілля, його тематичному наповненні (Виткалов, 2016, с. 182). Проте варто зауважити, що історія фести-

валів на території України має глибше коріння. Аналізуючи трансформаційні та ретроспективні зміни досліджень проблематики у контексті розвитку креативних індустрій, виокремимо відповідні етапи фестивальної діяльності в Україні. Загалом в історично-культурологічному вимірі розвиток креативних індустрій в Україні слід розглядати крізь призму трьох основних періодів, а саме: історичного авангардизму (1910–1930 рр.), повоєнної доби та шістдесятників (з середини 1940-х до кінця 1950-х рр.), постмодернізму (1980–1990 рр.) (Прокопенко, 2020). З 1991–2013 рр. культурні і креативні індустрії не були пріоритетними напрямками державної політики. Загалом сфера культури перебувала в ситуації самовиживання, самовзаємодії і самопідтримки. У цей період зароджується чимала кількість фестивалів як місцевого, регіонального, всеукраїнського, так і міжнародного рівня. Інвестиції та розвиток креативних індустрій в історично-культурному вимірі тривають з 2014 й дотепер. Можемо стверджувати, що саме з 2014 року розпочалося оновлення креативних індустрій із реалізацією політичних, громадських, економічних, соціальних і культурних прав громадян. Це забезпечило сприяння впровадженню і розвитку використання інноваційних знань і технологій; збереження і популяризацію культурно-духовної спадщини; стимулювання творчого самовираження та організації, об'єднавши фахівців культури і мистецтва. Нині в основі фестивальної діяльності в Україні — збереження, розвиток і популяризація українського культурно-креативного простору через мережу креативних ініціатив. Зауважимо, що з кожним роком різноманітність жанрів, форматів і масштабів фестивалів креативних індустрій тільки розширюється.

Сучасний культурний простір України характеризується потужним розвитком фестивальної діяльності, що підтримує та допомагає розвиватись виконавцям, жанрам та напрямам креативних індустрій. Так, фестиваль це не тільки свято і насолода, а й своєрідний механізм регулювання та корекції естетичних смаків, поглядів, формування нових ідеалів, пропаганда здорового способу життя, допомога обдарованій молоді, збереження навколишнього середовища, інтеграція у єдиний світовий культурний простір, піднесення національної ідеї серед молоді (Литовка, 2013).

Йдеться насамперед про специфіку і розуміння феномену фестивалю. У своїх наукових розвідках М. Швед (2010) розглядає фестиваль як мистецький захід або цикл заходів, що відбуваються одноразово чи періодично, в певному місці чи регіоні, об'єднані спільною тематикою та відбуваються в особливій атмосфері (с. 102–105).

Г. Хрома (2002) зазначає, що кожен фестиваль є потужним каталізатором креативного процесу. Автор зауважує, що фестиваль з моменту його виникнення є постійним джерелом кожної конкретної культури, національної ідеї і культурного коду загалом.

Розглядаючи фестиваль у контексті індустрії дозвілля, І. Петрова (2014) зазначає, що з другої половини ХХ ст. формуються можливості збагачення засобів і способів задоволення дозвіллевих потреб населення. Авторка акцентує на комплексі взаємопов'язаних та взаємозалежних чинників, що впливають на розвиток дозвілля. Зокрема, соціально-економічні і технологічні досягнення, освітній і культурний розвиток, соціальна політика, розвиток соціальної, геогра-

фічної мобільності. Культурно-дозвіллеві практики у контексті соціологічних досліджень розглядає Л. Скокова (2018) і зазначає, що основні тенденції у стилях культурно-дозвіллевих практик відтворюються за відповідними критеріями. Зокрема: рівень активності, діапазон занять, характер занять (с. 195). Зважаючи на ці позиції та результати комплексного соціологічного дослідження культурних практик населення України, що провела громадська організація «Демократичні ініціативи молоді» за підтримки Українського культурного фонду, зазначимо, що найпопулярнішими формами дозвілля серед українців є активне дозвілля (Український культурний фонд, 2021). Переконані, що саме фестивалі забезпечать активний культурно-креативний розвиток суспільства.

Як зазначає Н. Кучина (2019), сучасний фестиваль потрібно розглядати як явище поліфункціональне, що реалізується в культуротворчих, рекреаційних, освітніх, культуроохоронних та комунікативних технологіях соціально-культурної діяльності. У своєму дослідженні авторка зауважує, що природа фестивалю й донині зберігає всі ті особливості, які характеризували цей культурний феномен із початку виникнення. Дослідниця підсумовує, що унікальність фестивальної практики у XXI ст. надає можливості соціуму реалізувати свої соціальні, творчі, комунікативні потреби, спрямовані на розвиток особистості.

Водночас з позиції Ю. Москвічової (2017), фестивалі крізь призму розгляду культурно-мистецького ринку забезпечують такі соціокультурні завдання, як відтворення новітніх зразків мистецтва в Україні; розвиток традицій просвітництва і поширення національної культурної спадщини; розширення інформативних та творчих зв'язків між учасниками; звернення до окремих сторінок національної культури та історії; необхідність і важливість підтримки регіональної культури як складової загальнонаціональної культури України; відродження традицій меценатства; забезпечення творчого спілкування (обмін новими ідеями та досвідом, створення проєктів, підвищення рівня професійної компетентності) тощо (с. 127). До вищезазначеного вважаємо доцільним додати також і те, що фестивалі реалізують розвиток культурно-креативного простору і забезпечують популяризацію культурного коду українського суспільства загалом.

Цікавими для нашого дослідження є наукові розвідки Л. Бабушки (2020). Авторка пропонує новаторське бачення фестивалю у культурологічній думці як фестивіальної культури, принципово нової динамічної моделі сьогочасної святкової культури з трансгресивними процесами, як невід'ємними елементами існування і функціонування. Здійснюючи соціокультурний аналіз фестивалі, авторка розкриває феномен як специфічний імітативно-креативний спосіб культуротворення в умовах конструювання святкової реальності, що спрямована на апропріацію, залучення інших форм свята з різнотипних культур (Бабушка, 2020). Переосмислення фестивалів крізь призму культурологічного простору як унікальної форми культурно-креативного середовища сприяє популяризації української культури, традицій, історії, збереження національної ідентичності загалом та створює можливості для розширення інноваційних творчих рішень. Водночас проведення фестивалів забезпечує культурно-креативну комунікацію на основі самоідентифікації та творчої реалізації митців, креативних менеджерів і слухачької аудиторії. У контексті викладеного слід підкреслити, що фестиваль

є драйвером розвитку креативних індустрій. Драйвер розуміємо як інструмент імплементаційних і управлінських функцій розвитку креативних індустрій та маркетинга культури, що забезпечує взаємодію споживач — митець — ідея — культурно-креативний простір.

Важливо зауважити, що фестиваль є платформою обміну творчим досвідом, креативними ідеями, творчої взаємодії та взаємообміну, формування культурного світогляду. Водночас фестивалі спрямовані на задоволення потреб у самовираженні і самореалізації, сприяння емоційному піднесенню, культурне збагачення, зміну видів діяльності та активності, формування культурно-креативного простору. Це є важливою передумовою соціально-культурного розвитку, творчої реалізації особистості та являє собою новий тренд майбутнього креативних індустрій України.

У контексті розгляду особливої уваги заслуговує аналіз функціональних характеристик фестивалів. Загалом у науковій літературі виокремлюють такі культурологічні функції сучасних фестивалів, як презентація нових напрямів та течій сучасної культури і мистецтва; комунікація творчих еліт; забезпечення інформацією, що призначена для фахових кіл (презентація новинок, підтримка продукції молодих митців тощо); можливість широкої «публікації» — представлення власних новинок; творення нових імен, відкриття чи пропагування забутих імен; ознайомлення відвідувачів із новою продукцією сучасного мистецтва; захоплення подією (емоційне збудження та увага), оцінка символічної реальності події та сильне відчуття єдності з подією як об'єктом художньо-естетичного захоплення і оцінювання; можливість спілкування людей зі схожими інтересами; пропагування власних митців та їх творчості серед своїх співгромадян і світової спільноти; популяризація культурних традицій, цінностей, культурних проєктів, народних промислів регіонів та України загалом ("Фестивалі в Україні", б.д.; Пискач, 2011; Oehlschlagel, 1973, s. 48; Marković, 2012), що забезпечує розвиток і активізацію діяльності секторів креативних індустрій в Україні.

Компоненти усіх цих форм можуть бути представлені на фестивалі у різноманітних поєднаннях. За своїм масштабом і географією фестиваль може бути всесвітнім, міжнародним, республіканським, обласним, районним ("Фестивалі в Україні", б.д.); національним і міжнародним; одноденним і довготривалим; одноразовим і періодичним (Швед, 2010, с. 102–105).

Доповненням вищезазначеного є думка Д. Зубенко (2011), який у своїх дослідженнях аналізує розвиток фестивалів у сучасній Україні. Зокрема, автор виокремлює такі типи фестивалів: за тематичною направленістю (музичні, кіно-, фото-, художні, театральні, літературні); фестивалі пам'яті, фестивалі, присвячені конкретному продукту (фестиваль борщу) або професії (фестиваль кондитерів); універсальні (охоплюють багато напрямів мистецтва та різноманітну діяльність); фестивалі-конкурси за різними тематиками; релігійні; наукові (фестиваль педагогічних ідей); за масштабом і географією (регіональні, всеукраїнські, міжнародні); за періодичністю (одноразові, щорічні, циклічні). Водночас М. Швед (2010) поділяє фестивалі залежно від змісту на фестивалі кіно і театру, музичні, літературні, гастрономічні, хореографічні, фестивалі реклами тощо (с. 102–105).

Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що найбільш розповсюджені фестивалі у середовищі креативних індустрій за жанрами. Зокрема, музичні фестивалі (авторської пісні, рок-музики, дитячої хорової музики, джазової музики), фестивалі циркового мистецтва, телевізійні, фольклорні фестивалі, театральні (народних або професійних театрів, молодіжних театральних студій). Водночас доцільно зауважити, що фестивалі є важливим маркером креативних індустрій у контексті універсальності ідеї і популярності події.

Підтримуємо позицію, що у сучасних реаліях саме інтенсивність фестивальної діяльності є драйвером і показником розвитку креативних індустрій, оскільки фестиваль вказує на активність культурно-мистецьких процесів, їхню включеність чи виключеність у світовий глобалізаційний процес і трансформаційні зміни, здатність відтворювати власні творчі традиції та переймати кращий досвід (Швед, 2010, с. 139). Особлива привабливість фестивалів визначається їх можливостями створення умов для творчості, залучення великих груп людей в проведення змістовного дозвілля і отримання значного економічного зиску для приймаючої сторони (Дичковський, 2020, с. 33). Успіх фестивалю значною мірою залежить від ефективного використання інноваційних маркетингових технологій, соціального включення, сприяння культурному розмаїттю, реалізації креативних ідей та проєктів, людського розвитку, збереження та популяризації народних промислів України.

Розкриваючи специфіку фестивалів у культурологічному просторі, науковці і практики приділяють значну увагу дослідженню і розвитку фестивалів різних секторів креативних індустрій. Зокрема, гастрономічних, театральних, літературних, музичних, етно- та кінофестивалів. Розглянемо деякі дослідження детальніше.

Особливості фольклорних фестивалів досліджує А. Семенюк (2005). Автор наголошує на значущості фольклорних фестивалів у контексті культурно-мистецького розвитку регіонів та характеризує через фольклорний фестиваль унікальність формування духовності й національної свідомості українського народу, його культурного коду (с. 133). Водночас М. Гринюк (2018) досліджує етнофестивальний рух, що має на меті звернути увагу на локальні осередки народної творчості, ремесел і традицій, які століттями формувались і становлять сьогодні золотий фонд національної культурної спадщини України. Зокрема, такі фестивалі, як «Кролевецькі рушники» (Сумщина), «Петриківські розписи» (Дніпровщина), «Борщівські сорочки» (Тернопілля), «Гончарство Опішні» (Полтавщина) репрезентують унікальні етнічні мистецькі явища культурної спадщини України (с. 288).

Наукові розвідки унікальності театральних фестивалів здійснює М. Близнюк (2010). Автор наголошує, що сегментація театального ринку зростає. Це впливає на розвиток суспільства і взаємозв'язок зі світовими культурними процесами. У своєму дослідженні М. Близнюк (2010) робить акцент на потребі розвитку міжнародних театральних фестивалів як особливої комунікаційно-культурної взаємодії, що дозволяє уникнути ізольованості мистецтва і дає можливість познайомитись публіці з культурою, театральними традиціями то новаторськими ідеями (с. 37–38).

Особливе місце в сучасному культурно-креативному просторі відводимо фестивалям анімаційного кіно. Аналіз найбільш значущих анімаційних фестивалів показав, що попит на фестиваль як культурний продукт з кожним роком зростає. Так, фестивалі анімації мають потужний культурний і мистецький потенціал: вони демонструють нові тенденції та мистецькі новації; дозволяють уникнути ізольованості мистецтва; надають авторам змогу виставити свої творіння на огляд глядачів та експертів; забезпечують творчу та професійну комунікацію. Як зазначає К. Мараховська (2021), аніма-фестивалі є потужним каталізатором креативного процесу та сприяють створенню середовища для подальшого розвитку й популяризації мистецтва анімації (с. 240–241).

В. Дем'ян та О. Буценко (2018) наголошують на аналізі ролі мистецьких фестивалів у саморозвитку громад. Автори виокремлюють моніторинг практичних питань та пропонують певний «барометр» настроїв та очікувань основних зацікавлених сторін для майбутнього врахування у стратегії розвитку креативних індустрій (зокрема, туризму і культури) на місцевому, обласному та національних рівнях. З цього погляду мистецькі фестивалі виокремимо як важливу стратегічну складову розвитку креативних індустрій України.

Мистецтвознавчі аспекти розглядає також Є. Федорова (2017), вказуючи, що фестиваль впливає на розвиток мистецтва, художнього життя, сприяє творчості людей (як індивідуальній, так і колективній). Автор зазначає, що фестивалі поєднують демонстрацію майстерності і професійних досягнень, відстеження та вироблення нових технік і технологій, виявлення сучасних тенденцій. Інноваційне бачення мистецьких фестивалів у контексті партисипації розкриває Н. Чичасова (б.д.). Під поняттям партисипація авторка розуміє набір стратегій, спрямованих на взаємодію з суб'єктом (або групою суб'єктів) для створення чогось нового і спільного, що підкреслює можливість створення інноваційних форматів фестивальної діяльності у середовищі креативних індустрій України.

Цікавим у контексті розгляду є масштабний мультидисциплінарний фестиваль сучасного мистецтва «StartUp ГогольFest». Зауважимо, що це перший в Європі артпотяг, що розширює простір діалогу, культурну взаємодію та мистецтво. «ГогольTrain» сприяє культурній мобільності, коли є можливість поєднувати мандрівку з відвідуванням культурних подій в різних регіонах України. Щось схоже було організовано в Канаді у 1970 році. Grateful Dead, Janis Joplin, The Band та інші рок-зірки вирушили потягом у тур Торонто — Вінніпег — Калгарі, де влаштували безперервні джем-сесії. 2003 року вийшов документальний фільм про цю поїздку під назвою «Festival Express» (Понеділок, 2019). Загалом «ГогольTrain» забезпечує реалізацію креативних ідей, симбіоз сучасних, творчих, молодих, активних людей. Так, унікальний проєкт «ГогольTrain» об'єднав в одну креативну платформу значну кількість художників, музикантів, акторів, режисерів, журналістів, організаторів фестивалю, забезпечивши можливість презентувати сучасну українську культуру та креативні ідеї.

Підкреслимо, що значну роль у зміцненні національних основ культури, формуванні національної самосвідомості і збереженні культурного коду відіграють творчі колективи. У цьому контексті виокремимо дослідження Л. Данчук та С. Олійник (2020), в якому проаналізовано мистецький фестиваль власне

як форму самопрезентації творчого колективу. Дослідниці зазначають, що саме завдяки творчим колективам зберігається національна мистецька спадщина, розвивається театральна і музична творчість, виявляється і підтримується обдарована творча молодь. Метою цих фестивалів є пробудження інтересу до культурно-історичної спадщини народу, відродження театральних і фольклорно-етнічних пластів культури, що формує основу культурно-креативної парадигми.

А. Гаврилюк (2020) виокремлює фестивалі, місія яких полягає в популяризації знань про елемент нематеріальної культурної спадщини (НКС), що поширений на певній території, та заохочення засобами фестивального туризму до ознайомлення з унікальними локальними культурними практиками місцевості інших відвідувачів. Авторка зазначає, що у контексті фестивалів мандрівник намагається віднайти для себе центри мотиваційних уподобань, розраховуючи на отримання комплексної туристичної послуги в зоні побутування НКС в стилі «етно». А саме: об'єкт НКС — етносадиба — етнокухня — етномода — етнодизайн — етносувеніри — етнопрактики (Гаврилюк, 2020, с. 387). Реалізація таких фестивалів сприяє зростанню туристичної привабливості регіону або міста, стимулює генерацію доходів, розвиває культурно-креативний потенціал, сприяє покращенню інвестиційного клімату та забезпечує сталий розвиток України загалом.

Фестивалі ілюстрацій та книжкові напрями у розвитку української ілюстрації як сектору креативних індустрій аналізує Н. Удріс-Бородавко. Авторка зазначає, що важливе значення відіграють фестивалі ілюстрацій та ярмарки книжок для становлення та розвитку професійної майстерності і самих ілюстраторів. Оскільки участь у таких фестивалях надає чимало можливостей презентувати себе як митця, сприяє комунікації з потенційними клієнтами та співпраці (Удріс-Бородавко & Павлюк, 2021, с. 148). Саме такі заходи є концентрованою локацією для виявлення трендів світової ілюстрації та прогнозування майбутніх стильових і змістовних інновацій.

Розглядаючи гастрономічні фестивалі, слід зауважити про широке коло досліджень проблематики. Більшість із них з акцентом на регіональний колорит. Також зазначимо, що в Україні проводиться значна кількість фестивалів гастрономічного типу як місцевих, регіональних, всеукраїнських, так і міжнародних. Зокрема, фестиваль «Борщ'їв», що проводиться у місті Борщів Тернопільської області. Під час проведення фестивалю популяризується національна страва — борщ. Гастрофестиваль «Борщ'їв» є справжнім культом і має багату історію культурно-креативного середовища України. У народі кажуть, що борщ не «вариться», а «творюється». Оскільки його особливість — неповторність ("Фестивалі в Україні", б.д.). Гастрофестивалі сприяють збереженню унікальності місцевості, розвитку туристичної привабливості, формуванню брендингу місцевості та розвитку креативних ідей.

У науково-освітньому секторі креативних індустрій цікавою для нашого дослідження є Міжнародна науково-практична конференція-фестиваль «Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс», яку з 2017 року організовує факультет готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв спільно з партнерами. Основ-

ною родзинкою є інноваційний формат конференції-фестивалю, що дозволяє порушувати не лише важливі дослідницькі питання під час пленарного засідання і панельних дискусій, а й щорічно залучати до участі в науково-просвітницьких заходах конференції-фестивалю носіїв живої традиції, які здійснюють багатформатні зустрічі під час творчих лабораторій зі студентською молоддю, науково-педагогічним колективом та партнерами університету ("Наукові конференції ФГРІТБ", б.д.). Важливим є також і те, що вищезазначена конференція-фестиваль була внесена до проєкту Європейської асоціації фестивалів (EFA) — «Європа підтримує фестивалі, фестивалі підтримують Європу» (EFFE) як EFFE-хаб.

У підсумку аналізу проблематики важливо зосередити увагу також на проєкті «Фестиваль креативних індустрій», що яскраво презентує культурно-креативний простір України. Як зазначено на сторінці організаторів проєкту платформи взаємодій «Простір», фестиваль створено для тих, кого не спинити ("Фестиваль креативних індустрій", 2021). Фестиваль креативних індустрій є майданчиком для виступів, воркшопів та обговорення, презентації прикладних знань, зустрічей, розвитку, нетворкінгу та інших колаборацій. Фестиваль об'єднує освіту, технології, культуру, мистецтво, дизайн, ідеї, креатив, митців, простори, мейкерство та аудіовізуальне мистецтво на основі людиноцентризму.

Зауважимо, що фестиваль є платформою між культурою — мистецтвом — історією — креативністю — бізнесом, що забезпечує конкурентоспроможність креативного продукту в Україні.

■ Висновки

Отже, проаналізувавши актуальні проблеми дослідження фестивалів кінця ХХ – початку ХХІ ст. у контексті історико-культурологічного підходу, можемо стверджувати, що фестивалі є унікальними, колоритними драйверами розвитку креативних індустрій в Україні, які спонукають до впровадження інновацій та активної синергії з індустріями різних сегментів культурно-креативного простору на основі людиноцентризму. Важливо й те, що нині безпрецедентною є можливість популяризувати українську культуру і культурно-креативний простір у міжнародному середовищі за допомогою фестивалів. Можливість розповісти про українську культуру, музику, творчість (театр, дизайн, кіно- і аудіомистецтво тощо) як в Україні, так за її межами (за участі представників усіх креативних секторів у фестивалях). Це шанс бути побаченими, почутими і змінити емоційне ставлення до української держави. Це шанс відкрити культурно-креативну Україну світові.

■ Список використаних джерел

- Бабушка, Л. Д. (2020). *Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних інтересів у культуротворчому просторі*. Монографія. Видавець ПП Лисенко М. М.
- Близнюк, М. М. (2010). Театральні фестивалі як форма культурного співробітництва. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 11, 35–41.
- Виткалов, С. В. (2016). Фестивальний рух як культурний феномен сучасності: аналіз регіонального вектора. *Культура України. Серія: Культурологія*, 52, 182–190.

- Гаврилюк, А. М. (2020). *Державна політика у сфері туризму в Україні: соціокультурний вимір* [Монографія]. Видавництво Ліра-К.
- Гринюк, М. М. (2018). Розмаїття народних ремесел у фестивальному русі Гуцульщини і Покуття. В *Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації*, Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції-фестивалю (с. 288–293), Київ, Україна. Київський національний університет культури та мистецтв.
- Данчук, Л., & Олійник, С. (2020, 12 грудень). Мистецький фестиваль як форма самопрезентації творчого колективу. В *Scientific Collection «InterConf»*, Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference «Recent Scientific Investigation», 1(37), 630–633. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/6906>
- Дем'ян, В., & Буценко, О. (2018). *Роль мистецьких фестивалів у саморозвитку громад. Моніторинг практичних питань*. Демократія через культуру. <https://demcult.org/rol-misteckikh-festivaliv-u-samoro-z>
- Дичковський, С. І. (2020). Фестивальний туризм як чинник розвитку культурного туризму. *Редакційна колегія*, 33.
- Зубенко, Д. В. (2011). Розвиток фестивального руху в сучасній Україні. *Вісник Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*, 4(12), 110–114. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2011.4\(12\).124992](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2011.4(12).124992)
- Зуєв, С. П. (2007). Музичні фестивалі як явище міської культури. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*, 32, 51–54.
- Івченко, А. С. (Уклад.) (2012). *Велика сучасна енциклопедія* (Т. 2: Б–Г, с. 112). Клуб сімейного дозвілля.
- Кучина, Н. І. (2019). Фестиваль як феномен культури. *Культура України*, 65, 57–68. https://doi.org/10.31516/2410-5325.065.05_
- Литовка, О. (2013). Фестивальний рух України періоду її незалежності. *Вісник КНУКіМ. Серія «Соціальні комунікації»*, 2, 111–115.
- Мараховська, К. Д. (2021). Фестиваль анімації в сучасному українському культурному просторі. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 22, 233–243. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.22.2021.235919>
- Москвічова, Ю. О. (2017). Сучасні тенденції музичних фестивалів Вінниччини. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 24, 126–133.
- Наукові конференції ФГРІТБ Київського національного університету культури і мистецтва*. (б.д.). Взято 20 лютого, 2022, з <https://fgritb.knukim.edu.ua/home/konferencii.html>
- Петрова, І. В. (2014). Індустрія дозвілля у контексті сучасних культурних трансформацій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 28–34.
- Пискач, А. А. (2011). Фестивальний рух у культурному житті України кінця ХХ–ХХІ початку ст.: неофольклорні тенденції. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 17(2), 90–93.
- Понеділок, Н. (2019, 13 серпня). *ГогольTrain. Перший легальний арт-потяг*. Ukrainer. <https://ukrainer.net/gogoltrain/>
- Прокопенко, С. (2020, 15 березня). *Креативні індустрії — радикальні зміни*. Gwara Media. <https://gwaramedia.com/kreatyvni-industriyi-shho-de-yak>

- Семенюк, А. В. (2005, 22–23 грудня). Фольклорні фестивалі аматорського мистецтва в контексті розвитку духовної культури України. В *Духовна культура як домінанта українського життєтворення*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ч. 2, с. 130–134), Київ, Україна. Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв.
- Скокова, Л. (2018). *Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри*. Інститут соціології НАН України.
- Словопедія. Словник іншомовних соціокультурних термінів. (б.д.). *Фестиваль*. Взято 20 лютого, 2022, з <http://slovopedia.org.ua/39/53412/260991.html>
- Удріс-Бородавко, Н., & Павлюк, А. (2021). Фестивалі ілюстрацій та книжкові ярмарки у розвитку української ілюстрації як сектору креативних індустрій. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*, 4(2), 143–157.
- Український культурний фонд. (2021, 21 жовтня). *Результати соціологічного дослідження культурних практик населення України*. <https://ucf.in.ua/news/21-10-2021>
- Федорова, Є. В. (2017). Поняття «фестиваль» та його мистецтвознавчі аспекти. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*, 13, 110–119.
- Фестивали в Україні*. (б.д.). Взято 20 лютого, 2022, з https://artantre.eu/uk/festivals_ukraine/
- Фестиваль креативних індустрій*. (2021). Офіційна сторінка платформи взаємодій «Простір». <https://www.prostir.rivne.ua/project/vfestival>
- Хрома, Г. (2002). Фольклорні фестивалі України і проблеми сценічного втілення фольклору. *Вісник КНУКіМ*, 6, 107–113.
- Чичасова, Н. (б.д.). *Партисипація: три приклади взаємодії*. Взято 20 лютого, 2022, з <https://artarsenal.in.ua/things/partysypatsiya-try-pryklady-vzayemodiyi/>
- Швед, М. П. (2010). *Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики*. Сполом.
- European Festivals Association. (n.d.). *EFA — the Festival Network*. Retrieved February 22, 2022, from <https://www.efa-aef.eu/en/about>
- Marković, S. (2012). Components of Aesthetic Experience: Aesthetic Fascination, Aesthetic Appraisal, and Aesthetic Emotion. *Iperception*, 3(1), 1–17. <https://doi.org/10.1068/i0450aap>
- Oehlschlagel, R. (1973). Das Festival der Neue Musik: Analyse und These. *Neue Musik und Festival. Studien zur Wertungsforschung*, 6, 45–54.

Reference

- Babushka, L. D. (2020). *Festyvatsiia yak komunikatyvnyy apropiator hlobalizatsiynyykh interesiv u kulturotvorchomu prostori [Festival as a Communicative Appropriator of Globalisation Interests in the Cultural Space]* [Monograph]. Vydavets PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
- Blyzniuk, M. M. (2010). *Teatralni festyvali yak forma kulturnoho spivrobitnytstva [Theater Festivals as a Form of Cultural Cooperation]*. *Culture and Arts in the Modern World*, 11, 35–41 [in Ukrainian].
- Chychasova, N. (n.d.). *Partysypatsiia: try pryklady vzaiemodii [Participation: Three Examples of Interaction]*. Retrieved February 22, 2022, from <https://artarsenal.in.ua/things/partysypatsiya-try-pryklady-vzayemodiyi/> [in Ukrainian].

- Danchuk, L., & Oliynyk, S. (2020, Dezember 12). Mystetskyi festyval yak forma samoprezentatsii tvorchoho kolektyvu [Art Festival as a Form of Self-presentation of the Creative Team]. In *Scientific Collection "InterConf"*, Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference "Recent Scientific Investigation", 1(37), 630–633 [in Ukrainian].
- Demianm, V., & Butsenkom, O. (2018). *Rol mystetskykh festyvaliv u samorozvytku hromad. Monitorynh praktychnykh pytan [The Role of Art Festivals in Community Self-development. Monitoring of Practical Issues]*. Demokratsiia cherez kulturu. <https://demcult.org/rol-misteckikh-festyvaliv-u-samoroz> [in Ukrainian].
- Dychkovskiy, S. I. (2020). Festyvalnyi turyzm yak chynnyk rozvytku kulturnoho turyzmu [Festival Tourism as a Factor in the Development of Cultural Tourism]. *Redaktsiina Kolehiia*, 33 [in Ukrainian].
- European Festivals Association. (n.d.). *EFA — the Festival Network*. Retrieved February 22, 2022, from <https://www.efa-aef.eu/en/about> [in English].
- Fedorova, Ye. V. (2017). Poniattia "festyval" ta yoho mystetstvoznavchi aspekty [The Concept "Festival" and its Art Aspects]. *Bulletin of Mariupol State University. Series: Philosophy, Cultures Studies, Sociologi*, 13, 110–119 [in Ukrainian].
- Festyval kreatyvnykh industrii [Festival of Creative Industries]*. (2021). Ofitsiina storinka platformy vzaiemodii "Prostir". <https://www.prostir.rivne.ua/project/vfestival> [in Ukrainian].
- Festyvali v Ukraini [Festivals in Ukraine]*. (n.d.). Retrieved February 22, 2022, from https://artantre.eu/uk/festivals_ukraine [in Ukrainian].
- Havryliuk, A. M. (2020). *Derzhavna polityka u sferi turyzmu v Ukraini: sotsiohumanitarnyi vymir [State Policy in the Field of Tourism in Ukraine: Socio-humanitarian Dimension]* [Monograph]. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Hryniuk, M. M. (2018). Rozmaittia narodnykh remesel u festyvalnomu rusi Hutsulshchyny i Pokuttia [Variety of Folk Crafts in the Festival Movement of Hutsul and Pokuttia]. In *Nematerialna kulturna spadshchynny yak suchasnyi turystychnyi resurs: dosvid, praktyky, innovatsii [Intangible Cultural Heritage as a Modern Tourist Resource: Experience, Practices, Innovations]*, Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference-festival (pp. 288–293), Kyiv, Ukraine. Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Ivchenko, A. S. (Comp.). (2012). *Velyka suchasna entsyklopediia [Large Modern Encyclopedia]* (Vol. 2: B-H, p. 112). Klub simeinoho dozvillia [in Ukrainian].
- Khroma, H. (2002). Folklorni festyvali Ukrainy i problemy stsenichnoho vtilennia folkloru [Folklore Festivals of Ukraine and Problems of Stage Embodiment of Folklore]. *Visnyk KNUKiM*, 6, 107–113 [in Ukrainian].
- Kuchyna, N. I. (2019). Festyval yak fenomen kultury [Festival as a Phenomenon Culture]. *Culture of Ukraine*, 65, 57–68 [in Ukrainian].
- Lytovka, O. (2013). Festyvalnyi rukh Ukrainy periodu yii nezalezhnosti [Festival Movement of Ukraine During its Independence]. *Visnyk KNUKiM. Seriia "Sotsialni Komunikatsii"*, 2, 111–115 [in Ukrainian].
- Marakhovska, K. D. (2021). Festyval animatsii v suchasnomu ukrainskomu kulturnomu prostori [Animation Festival in the Modern Ukrainian Cultural Space]. *Culture and Arts in the Modern World*, 22, 233–243. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.22.2021.235919> [in Ukrainian].

- Marković, S. (2012). Components of Aesthetic Experience: Aesthetic Fascination, Aesthetic Appraisal, and Aesthetic Emotion. *Iperception*, 3(1), 1–17. <https://doi.org/10.1068/i0450aap> [in English].
- Moskvichova, Yu. O. (2017). Suchasni tendentsii muzychnykh festyvaliv Vinnychchyny [Modern Trends of the Vinnytsia Regional Music Festivals]. *Ukrainian Culture: the Past, Modern, Ways of Development*, 24, 126–133 [in Ukrainian].
- Naukovi konferentsii FHRiTB Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstva [Scientific Conferences of the FGRiTB of the Kyiv National University of Culture and Arts]. (n.d.). Retrieved February 22, 2022, from <https://fgritb.knukim.edu.ua/home/konferencii.html> [in Ukrainian].
- Oehlschlagel, R. (1973). Das Festival der Neue Musik: Analyse und These. *Neue Musik und Festival. Studien zur Wertungsforschung*, 6, 45–54 [in English].
- Petrova, I. V. (2014). Industriia dozvillia u konteksti suchasnykh kulturnykh transformatsii [Leisure Industry in the Context of Modern Cultural Transformations]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 28–34 [in Ukrainian].
- Ponedilok, N. (2019, August 13). *HoholTrain. Pershyi lehalnyi art-potiah [GogolTrain. The First Legal Art Train]*. <https://ukrainer.net/gogoltrain/> [in Ukrainian].
- Prokopenko, S. (2020, March 15). *Kreatyvni industrii — radykalni zminy [Creative Industries — Radical Change]*. Gwara Media. <https://gwaramedia.com/kreatyvni-industriyi-shhode-yak> [in Ukrainian].
- Pyskach, A. A. (2011). Festyvalnyi rukh u kulturnomu zhytti Ukrainy kintsia XX–XXI pochatku st.: neofolklorni tendentsii [Festival Movement in the Cultural Life of Ukraine at the End of the 20th – Beginning of the 21st Centuries: Neo-Folklore Tendencies]. *Ukrainska Kultura: Mynule, Suchasne, Shliakhy Rozvytku*, 17(2), 90–93 [in Ukrainian].
- Semeniuk, A. V. (2005, Dezember 22–23). Folklorni festyvali amatorskoho mystetstva v konteksti rozvytku dukhovnoi kultury Ukrainy [Folklore Festivals of Amateur Art in the Context of the Development of Spiritual Culture of Ukraine]. In *Dukhovna kultura yak dominantna ukrainskoho zhyttietvorennia [Spiritual Culture as a Dominant of Ukrainian Life]*, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-practical Conference (Pt. 2, pp. 130–134), Kyiv, Ukraine. State Academy of Management of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Shved, M. P. (2010). *Tendentsii rozvytku mizhnarodnykh festyvaliv suchasnoi muzyky [Trends in the Development of International Festivals of Contemporary Music]*. Spolom [in Ukrainian].
- Skokova, L. (2018). *Kulturni praktyky v suchasnomu suspilstvi: teoretychni pidkhody ta empirychni vymiry [Cultural Practices in Modern Society: Theoretical Approaches and Empirical Dimensions]*. Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Slovopedia. *Slovnyk inshomovnykh sotsiokulturnykh terminiv*. (n.d.). *Festyval [Festival]*. Retrieved February 22, 2022, from <http://slovopedia.org.ua/39/53412/260991.html> [in Ukrainian].
- Udris-Borodavko, N., & Pavliuk, A. (2021). Festyvali iliustratsii ta knyzhkovi yarmarky u rozvytku ukrainskoi iliustratsii yak sektoru kreatyvnykh industrii [Illustration Festivals and Book Fairs in the Development of Ukrainian Illustration as a Sector of Creative Industries]. *Demiurge: Ideas, Technologies, Perspectives of Desig*, 4(2), 143–157 [in Ukrainian].

Ukrainian Cultural Foundation. (2021, October 21). *Rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia kulturnykh praktyk naseleння Ukrainy [Results of Sociological Research of Cultural Practices of the Population of Ukraine]*. <https://ucf.in.ua/news/21-10-2021> [in Ukrainian].

Vytkalov, S. V. (2016). Festyvalnyi rukh yak kulturnyi fenomen suchasnosti: analiz rehionalnogo vektora [Festival Movement as a Cultural Phenomenon of Modernity: Analysis of the Regional Vector]. *Culture of Ukraine. Series: Culturology*, 52, 182–190 [in Ukrainian].

Zubenko, D. V. (2011). Rozvytok festyvalnogo rukhu v suchasniі Ukraini. [Development of Festival Movement in Contemporary Ukraine]. *National Technical University of Ukraine Journal. Political Science. Sociology. Law*, 4(12), 110–114 [in Ukrainian].

Zuiev, S. P. (2007). Muzychni festyvali yak yavyshe miskoi kultury [Music Festivals as a Phenomenon of Urban Culture]. *Teoretychni Pytannia Kultury, Osvity ta Vykhovannia*, 32, 51–54 [in Ukrainian].

■ FESTIVALS AS DRIVERS OF CREATIVE INDUSTRY DEVELOPMENT: HISTORICAL AND CULTURAL APPROACH

■ Khrystyna Pletsan

■ *PhD in Public Administration, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-8179-7896, e-mail: k.pletsan@gmail.com,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

■ Abstract

The purpose of the article is to analyse the current research problems on festivals as drivers of the development of creative industries in the context of historical and cultural approaches. The article reveals the theoretical and methodological foundations of the development of festivals in the late 20th and early 21st century in cultural thought; substantiates the historical and cultural approach to the study of festivals as a synergy of creative initiatives, history, cultural values, customs, traditions, arts and creativity. The research methodology involves using a set of research methods of general and special nature. The critical methodological approach of the research is historical and cultural. The author applies it to analyse the development of the festivals from the end of the 20th to the beginning of the 21st century within cultural thought. The cultural studies approach provided an opportunity to prove that festivals provide a synergy of creative initiatives, history, cultural values, customs and traditions, arts and creativity, contributing to the sustainable development of creative industries and society in Ukraine. The author has used the analytical-synthetic method to highlight the peculiarities of the activity of festivals in the creative industries in Ukraine, and systematise the main classification approaches to the festivals of the creative sectors; the method of logical generalisation to substantiate theoretically the historical and cultural approach to the study of the role of festivals of creative industries; the prognostic method to generalise the multifaceted nature of the festival as a driver for the development of creative industries. The scientific novelty lies in the theoretical and methodological systematisation of festivals of the late twentieth – early twentieth centuries

in the environment of creative industries through the prism of historical and cultural approach. Conclusions. It is proven that festivals are unique, colourful drivers of creative industries in Ukraine, which encourage innovation and active synergy with industries of different segments of cultural and creative space segments based on human-centredness.

■ **Keywords:** culture; creative industries; festivals; historical and cultural approach; translation of cultural values; popularisation of culture; sustainable development

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.